

no 16

Kägu

Eesti
Bioloogia ja
Geograafia
Õpetajate Liidu
toimetised

Tallinn 2007

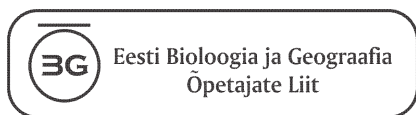

Eesti Bioloogia ja Geograafia Õpetajate Liit

Eesti Bioloogia ja Geograafia Õpetajate Liit on 1993. aastal loodud vabariigi bioloogia ja geograafia õpetajaid ühendav mittetulunduslik organisatsioon, mille tegevuse eesmärgiks on keskkonnahariduse edendamine Eestis.

BGÕL struktuuriüksusteks on eestseisus ja 11 kohalikku sektsiooni. Liit on korraldanud keskkonnahariduslikke projekte nagu konkursi korraldamine õuesõppe juhendite koostajatele, “Õpetajate teavitamine EL keskkonnapoliitikast”, “Loodus meid ühendab”, “GMOd – poolt ja vastu”, õpilaste ettevalmistamine rahvusvaheliseks geograafiaolümpiaadiks jms. Liidu algusaastatest tänaseni antakse välja keskkonnahariduslikku ajakirja “Kägu”.

Liidu töö on peamiselt projektipõhine. Liitu on seni toetanud SA Keskkonnainvesteeringute Keskus, EV Haridus- ja Teadusministeerium, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, Euroopa Liidu Eesti esindus, Avatud Eesti Fond, Euroopa Liidu Teabetalitus, Riigimetsa Majandamise Keskus, Hasartmängumaksu Nõukogu, Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus, Harju Maavalitsus, Avita, SA REC Estonia.

Eesti Bioloogia ja Geograafia Õpetajate Liit, Tallinn 2008

Koostaja: Anne Kivinukk

Kujundaja: NeoArt

Trükikoda: Erkotrükk

Selle trükise väljaandmist toetasid:

SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

SA Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus

ISSN 1736-2024

SISUKORD

- 3 **ÜRO aastatuhande arengueesmärgid aastaks 2015**
- 5 **Kas Eesti kool valmistab ette maailmakodanikke?**
Johanna Helin • Jaan Tõnissoni Instituut
- 10 **Keskonnademokraatia ja arengumaad**
Piret Kuldna • Säätva Eesti Instituut
- 19 **Killukesi põgenikelaagritest Lähis-Idas**
Kaja Ainsalu • SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo
- 28 **Uued maailmahariduse ettevõtmised Eestis**
Johanna Helin • Jaan Tõnissoni Instituut
- 32 **Sõda ja keskkond: Metsapõlengud Bordžomi orus, Georgias**
Georgia keskkonnakaitse ja loodusvarade ministeeriumi pressiteade
- 34 **Kirjad põgenikelaagrist**
Kogumikust "Environment and our Global Community" Soros Foundations,
888 Avenue, New York, NY 10106 USA 1995
- 36 **Õpilaste suunamine iseõppimisele**
Eve Reisalu • Ristiku Põhikool

TÖÖJUHENDID

- 40 **Mängime arengumaade ja arenenud maade elanikke**
Raamatust "Õuesõpe". Tln., 2008
- 42 **Maakatte uurimine**
Elli Altin, Kilingi-Nõmme Gümnaasium
- 50 **Okasmets**
Ele Sooväli • Kuristiku Gümnaasium
- 52 **Interaktiivne kaart**
Imbi Raudkivi • Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium

Hea Lugeja!

Seekordse “Kägu” teemaks on maailmaharidus – räägime sellest, kuidas globaalprobleemid mõjutavad üksikisiku, kogukonna ja ühiskonna igapäevaelu ja kuidas igaüks meist saab mõjutada maailma. Paraku ei olnud seekord teemakohast materjali raske leida - üha enam on meil kõne all aktuaalse teemana globaalprobleemid, sõda, põgenikud, vaesus jpm.

Toimetistest saab lugeda Kaja Ainsalu reportaaži Lähis-Ida põgenikelaagritest, lisaks ilmestavad seekordset trükist rahvusvaheliselt rattaretkelt “Follow the Women” kaasa toodud fotod.

Piret Kuldna ulatuslik artikkel selgitab, miks ja kuidas peaks avalikkus osalema kohalikkude elu mõjutavate otsuste langetamisel ja kuidas on sellega lood arengumaades. Artikkel peaks pakkuma huvi nii õpetajale, aga ka spetsialistile, kelle huviks avalikkuse kaasamise temaatika.

Lisaks pakutakse infot võimalike maailmaharidust käsitlevate ettevõtmiste kohta, päevakohaseid tõlkematerjale jms. Tavapärast tutvustavad Eesti õpetajad oma häid kogemusi ja järeleproovitud töömeetodeid.

Maailmahariduse teemad on õpetajale oluliseks võimaluseks kujundada õpilaste hoiakuid, sisuda oma tunde teiste õppeainete ning aktuaalsete maailmaprobleemidega.

Mõtiskledes maailmahariduse rollist meie koolisüsteemis küsib Johanna Helin oma analüüsisivas artiklis: “Kas Eesti kool valmistab ette maailmakodanikke?”

Loodame, et tänavune “Kägu” pakub selleks kasulikku abimaterjali.

Head kooliaasta jätku soovides

Eesti Bioloogia ja Geograafia Õpetajate Liit

ÜRO aastatuhande arengueesmärgid aastaks 2015

Tänapäeva kiiresti muutuv maailmas sõltuvad riigid üha enam üksteisest. Olukorras, kus rikkamate ja arenenud riikide kõrval eksisteerib suur hulk vaesuses ja madalate inimarengu näitajatega riike, on inimlik ja loomulik, et maailma arenenum osa aitab kaasa vaesemate riikide arengutaseme täitmisele.

2000. aastal ÜRO liikmesriigide poolt vastu võetud aastatuhande deklaratsioonis esitati **ÜRO aastatuhande arengueesmärgid**, millele tuginevad kaasaegse rahvusvahelise arengukoostöö põhimõtted.

Aastatuhande deklaratsiooni kaheksa eesmärki on:

- **Eesmärk 1: Likvideerida äärmine vaesus ja nälg.** Vähendada aastaks 2015 poole võrra nende inimeste arvu, kelle elatis on väiksem kui 1 USA dollar päevas. Vähendada aastaks 2015 poole võrra nende inimeste arvu, kes elavad näljas.
- **Eesmärk 2: Saavutada üleilmselt alghariduse kättesaadavus.** Tagada, et kõikidel poistel ja tüdrukutel on võimalik omandada algharidus täies mahus.
- **Eesmärk 3: Edendada sugupoolte võrdõiguslikkust ja luua naistele enam eneseteostusvõimalusi.** Tagada, et tüdrukutel oleksid poistega võrdväärsed kooliskäimisvõimalused põhija keskkooli tasemel 2005. aastaks.
- **Eesmärk 4: Vähendada laste suremust.** Vähendada aastaks 2015 kahe kolmandiku võrra vastsündinute ja alla 5-aastaste laste suremust.
- **Eesmärk 5: Parandada emadeervislikku olukorda.** Vähendada 2015. aastaks $\frac{3}{4}$ võrra nende naiste arvu, kes surevad sünnitusel või selle tagajärjel.
- **Eesmärk 6: Võidelda HIV/AIDSi, malaaria jt haigustega.** Peatada 2015. aastaks HIV/AIDSi levik ja asuda neid vähendama. Aastaks 2015 saavutada ka malaria, tuberkuloosi jt. haiguste leviku vähenemine.
- **Eesmärk 7: Tagada loodussäästlikum keskkond. Kaasata jätkusuutliku arengu põhimõtted riikide poliitikatesse ja lõpetada loodusressurside mittejätkusuutlik kasutamine.** Vähendada aastaks 2015 poole võrra

nende inimeste arvu, kel ei ole ligipääsu puhtale joogiveele. Parandada aastaks 2020 märkimisväärselt vähemalt 100 miljoni slummides elava inimese olukorda.

- **Eesmärk 8: Luua ülemaailmne partnerlusvõrk arengu edendamiseks.** Arendada edasi avatud ning õiglast kaubandus- ja finantssüsteemi. Pöörata erilist tähelepanu maasulus ja saartel asuvate arengumaade erivajadustele. Tegelda arengumaade võlgadega. Võimaldada arenguriikidele juurdepääs kõrgtehnoloogiale, eriti kommunikatsiooni ning infotehnoloogia valdkonnas. Koostöös ravimifirmadega tagada kõigile hädavajalike ravimite kättesaadavus mõistliku hinnaga. Koostöös arengumaadega parandada noorte tööhõivet.

Aastatuhande deklaratsioonile kirjutasid alla 189 riigi juhid, nende hulgas Eesti. Seega oleme sidunud ennast selle ajaloolise dokumendi väärtuste ja eesmärkidega ning peame ka vastavalt tegutsema.

Aastatuhande eesmärkidest võib lähemalt lugeda kodulehelt

“On inimlik ja loomulik, et maailma arenenum osa aitab kaasa vaesemate riikide arengutaseme täitmisele.

Kas Eesti kool valmistab ette maailmakodanikke?

Johanna Helin • Jaan Tõnissoni Instituut

Kui räägime Eestist maailmas või maailmast Eestis, millest me siis õieti räägime? Konkurentsivõimest maailma turul? Kultuuride mõistmisest ja üksteiselt õppimisest? Keskkonnaprobleemidest, mis ei tunne riigipiire? Ühisest vastutusest parema maailma loomisel?

Rahvusvahelises ja üleilmastumine võivad olla nii head kui halvad nähtused – sõltuvalt sellest, millised väärtused neid ohjeldavad, ning mis on nende protsesside eesmärk, sisu ja iseloom. Kõik inimesed on paljuskultuurilises maailmas üha enam üksteisega seotud. Maailma probleemid vajavad ühiseid otsuseid ja tegusid. Seetõttu peavad tuleviku maailmakodanikke ette valmistavad kasvatajad endalt küsima, milline on meie visioon Eesti tulevikust ja tuleviku maailmast. Mis annab Eesti haridusele suuna? Kas Eesti kool valmistab ette vastutustundlikke maailmakodanikke?

Maailmaharidus kasvatab vastutustunnet

Maailmaharidus on Eesti haridusmaastikul üsna uus mõiste, kuid selle sisu on palju tuttavat. Maailmahariduse eesmärk on suunata lapsi, noori ja täiskasvanuid mõistma, et meil igapähele on vastutus teiste inimeste eest nii perekonnas, koolis, riigis kui laias maailmas. Samas vastutame ka meid ümbritseva keskkonna ja selle tulevastele põlvkondadele säilimise eest. Selles mõttes on maailmaharidusel palju ühist säästvat arengut toetava hariduse mõistega, sest mõlemad viitavad sarnasele pedagoogilisele eesmärgile: aktiivsele sotsiaalse õigluse, võrdsuse ja säästva arengu soodustamisele hariduse kaudu.

Väike erinevus nende terminite vahel Eesti kontekstis siiski on: kui säästvat arengut toetav haridus on seni keskendunud peamiselt ainult keskkonnaharidusele, siis maailmaharidus propageerib selgelt sallivust, koostööd ja võitlust vaesuse ning ebavõrdsuse vastu – sellega ka suuremat

Esimene Maailmahariduse suvekool toimus 17.–19. juunil Võsul.

Foto: Johanna Helin

solidaarsust arengumaadega. Sellega tõusetub küsimus rikaste ja vaesemate riikide vahelistest suhetest, majandusliku ebaõigluse vähendamiseks ning ka sellest, kelle mõõdupuu järgi areng määratletakse.

Eesti kontekstis on tähtis ka sallivuse kasvatamine teistsuguste inimeste ja kultuuride vastu. Maailmahariduses käsitletakse kultuurilisi erinevusi rikkusena ning kultuuridevahelist koostööd ja üksteiselt õppimist väärtusena. Maailmaharidus ei propageeri siiski eetilist relativismi vaid inimõiguste ja võrdõiguslikkuse austamist ning ühist vastutust ja omavahelist rahu nii üksikisikute kui kogukondade vahel. Maailmahariduse eesmärk on teisisõnu aidata lastel ja noortel kujundada vastutustundlikud väärtused ja arvamused ning kindlustada selleks vajalik teadlikkus,

mõistmine ning oskused teadlike valikute kujundamiseks, et saada enesekindlaks ja aktiivseks maailmakodanikuks.

Eluks vajalikke teadmisi ja oskusi

Maailmaharidust on eeskätt vaja üleilmastumise negatiivsetele nähtustele vastandumiseks. See annab vajalikke teadmisi, oskusi ja väärtusi, mille abil saab anda üleilmastumisele positiivse panuse nii kohalikul kui globaalsel tasandil. Seda eriti ebaõigluse ja vaesuse vähendamisel.

Samas annab maailmaharidus oskusi toime tulla tänases maailmas. Maailmahariduse aktiivne ja interaktiivne metoodika: arutelud, grupitööd, mängud jne, on koostatud arendama õpilaste analüüsivõimet, kriitilist mõtlemist, koostööoskusi

ja eneseväljendusoskust. Kõik need oskused on ka kvaliteetse hariduse märgiks.

Kuna maailmaharidus propageerib inimeste osavõttu poliitikate kujundamisest ja toimib indiviidi ning kollektiivse tegevuse kaudu, toetab ta samas ka demokraatiat ja kodanikuaktiivsust. See aga omakorda annab oma panuse maailma paremaks muutmisel.

Samas ei ole maailmaharidus ka täiesti vabatahtlik ettevõtmine. Üha rohkem rahvusvahelisi organisatsioone, deklaratsioone ja lepinguid on esile tõstnud maailmahariduse tähtsust ja nõuavad sellele rohkem tähelepanu riiklikul tasandil. Euroopa tasemel on erinevaid maailmahariduse võrgustike nagu GENE (Global Education Network in Europe) ja DEF (Development Education Forum). GENE on Euroopa Nõukogu haridusekspertide ja -ametnike võrgustik, mis koostab nt võrdlusuuringuid ja soovitusi erinevatele riikidele. DEF on CONCORDi¹ maailmaharidusega tegelevate MTÜde omavaheline koostöökoda, mis jälgib maailmahariduse olukorda ja teeb soovitusi, mida edendatakse kodanikuühenduste kaudu.

Euroopakesksusest lahti

Maailmaharidus püüab vabaneda negatiivsetest stereotüüpidest ja valeinformatsioonist. Rohelise Liikumise 2006.

“Eesti kontekstis on tähtis ka sallivuse kasvatamine teistsuguste inimeste ja kultuuride vastu.

aastal läbi viidud uurimuse järgi võib seda leida ka Eesti 7.–9. klassi geograafiaõpikutest, milles maailma vaadatakse üksnes tööstusliku Põhja ja perspektiivist ja

mis kannavad lääneliku progressi ning majandus- ja tarbimiskasvu ideoloogiat. Arengumaade problemaatika on tagaplaanil ning õpikud sisaldavad ka vanamoelisi neokolonialistlike seisukohti, mille järgi eurooplased on „maadeavastajad” ja toorainete „esmaleiutajad”. Nt, ühe geograafiaõpiku järgi asustati California 18. sajandil ja 19. sajandi lõpus avastati kautžuk. Tänapäeval on iseenest mõistetav, et ka põlisrahvad on inimesed ja on asustanud

Koolituse käigus tutvuti mh. Ghana õpetajakoolituse ning trummimängu ja tantsuga. Suvekooli korraldasid Jaan Tõnissoni Instituut ja Humana Estonia.

Foto: Johanna Helin

oma elukohti palju enne seda, kui valge mees kohale jõudis ja sealsed toorained tööstuslikult kasutusele võttis?²

Keegi on öelnud, et õpetame 19. sajandi õppekava 20. sajandi klassiruumides 21. sajandi lastele. Et õpetatav oleks tulevikule orienteeritud ja säästvat arengut toetav, on tähtis olla valmis eneskriitikaks, saada lahti üleolevast hoiakust teiste suhtes, mõista Euroopa ja teiste lääneriikide privilegeeritud positsiooni maailmas ning tunnustada ebaõiglust, mis see endas on alati kandnud ja edaspidi kannab.

Ka keskkonnateemasid käsitletakse geograafiaõpikutes suhteliselt kitsalt. Jääb mulje, nagu Eesti keskkonnaprobleemid oleksid kadunud koos Nõukogude Liidu lagunemisega ja läänelik tarbimishiskond oleks midagi keskkonnasõbralikku: mida rohkem elektrit tarbitakse ja mida rohkem autosid on kasutusel tuhande elaniku kohta, seda arenenum on riik. Kui tekibki keskkonnaprobleeme, siis saab neid lahendada tehnoloogia abil. Õpikutes ei räägita keskkonda koormava tööstuse suunamisest lääneriikidest arengumaadesse ega globaalse kaubanduspoliitika rollist keskkonna- ja sotsiaalprobleemide tekkimisel. Uuringu kohaselt on õpiku tekstidest raske leida säästvat ja õiglast tarbimist toetavat maailmavaadet.

Mida teha selleks, et Eesti õppekavadesse ja õpikutesse pääseksid senisest enam maailmaharidus ja selle kaudu säästva arengu sotsiaalsed, majanduslikud ja maailmavaatelised aspektid?

Osaks koolipraktikast

Maailmahariduse teooriat ja erinevate riikide praktikast tutvustab põhjalikumalt ajakirja Haridus maailmahariduse erinumber (3-4/2008). Erinumbri eessõnas küsib haridusminister Tõnis Lukas, kas Eesti kool on maailmahariduseks valmis? Kas maailmaharidus peaks meie õppekavas olema õppeaine, läbiv teema või teemavaldkond? Kas tegu on teadmiste, oskuste, hoiakute, või tegevusega?

Erinevate Euroopa riikide valikud ja kogemus on õppekavade osas erinevad. Kuna tegemist on nii teadmiste, oskuste, hoiakute kui väärtustega, on mõistetav, et seda kõike ei saa omandada ainult ühe õppeaine raames. Üldine praktika on, et maailmaharidus tuleb samaaegselt esile õppekava põhiväärtustes, erinevaid õppeaineid koondavates teemavaldkondades ning erinevate õppeainete sisus.

Loodetavasti saab maailmaharidus Eesti õppekavadesse lülitatud osana läbivatest teemadest, eesmärk on soodustada integreeritud teemakäsitlust. Maailmaharidus toetab säästvat arengut toetavat haridust, pannes rohkem rõhku ülemaailmse arengu sotsiaalsetele, kultuurilistele ja majanduslikele külgedele ehk teisisõnu inimõigustele, mitmekultuurilisusele, konfliktide ennetamisele ja arenguküsimustele. Neid teemasid on tähtis lisada iga õppeaine ainekavadesse ja sellega kindlustada teemade käsitlemine tunnis. Õppekava ei tohiks olla liiga ülekoormatud – et aega ja energiat jätkuks ka teemade integreeritud käsitlemisele.

Riina Kuusiku
interaktiivne loeng
õiglasest kaubandusest
Võsu maailmahariduse
suvekoolis.
Foto: Johanna Helin ja
Mari-Helene Kaber

Maailmahariduse muutmisest õppekava osaks on siiski vähe kasu, kui samal ajal ei pakuta õpetajatele koolitust ega töötata välja õppematerjale ja metoodikat, millega maailmahariduse teemasid teiste õppeainetega lõimida. On üsna tavaline, et kodanikeühendused aitavad kooli, koostades materjale ja töötades välja metoodikat ning koolitades õpetajaid. Maailmahariduse metoodika on õpetamine isikliku kogemuse läbi, mis on oluline viis hoiakute ning eelarvamuste muutmiseks.

Kogemusi võivad pakkuda külastused, külalised, filmid, ning erinevad aktiivõppe meetodid, mis võimaldavad osalemist ning katsetamist. Selleks võivad olla diskussioonid rühmas, debatid, rollimängud, simulatsioonid, draamaharjutused jne.

See, kui palju ja kui hästi maailmaharidus õpilasteni jõuab, sõltub lõpuks ikkagi õpetajast, tema teadmistest, oskustest ja isiklikest huvidest. Seetõttu on tähtis pöörata maailmaharidusele tähelepanu juba õpetajate põhikoolituses. Lisaks tuleks pakkuda huvitavat ja kõrgetasemelist täiendkoolitust.

Tuleviku eesmärk on, et ka kooli eetos ja praktika toetaksid humanistlike hoiakute kujunemist. Koolis tehakse näiteks huvitavaid projekte ja vabatahtlikku tööd. Koolil on nt mõned sõpruskoolid mujal maailmas, kellega suheldes õpitakse sealsest elust. Kool ja õpetajad on oma tarbimisvalikutega heaks eeskujuks õpilastele jne. Seeläbi kujuneks koolist õige globaalne kool.

¹ CONCORD on Euroopa arengukoostööga tegelevate organisatsioonide katusorganisatsioon, mis 2007. aastal esindas rohkem kui 1600 arengukoostööga tegelevat kodanikeühendust ja 20 rahvusvahelist võrgustikku.

² Eesti Rohelise Liikumise läbi viidud ja Keskkonnainvesteeringute keskuse toetatud uuringust võib lugeda rohkem ajakirja Haridus maailmahariduse erinumbrist 3-4/2008.

Keskkonnademokraatia ja arengumaad

Piret Kuldna • Säätva Eesti Instituut

Keskkonnademokraatia on viimasel ajal laiemalt kasutusele tulnud mõiste, millega rõhutatakse, et keskkonnakaitseks on vajalik kõigi inimeste panus.

Selleks, et iga inimene saaks keskkonnamurede lahendamisele ja jätkusuutliku elukeskkonna tagamisele kaasa aidata, on vaja, et teave keskkonna seisundi ja muutuste kohta oleks kõigile kättesaadav, et üldsust kaasatakse keskkonda mõjutavate otsuste tegemisse ning vajadusel saaksid inimesed neid õigusi kohtus kaitsta.

Neid kolme õigust juurde pääseda keskkonnainfole, otsustamisele ja õigusemõistmisele keskkonnaasjades (nn juurdepääsu-õigused) on rahvusvaheliselt tunnustatud 1992. aastal Rio keskkonna- ja arengudeklaratsioonis ning 1998. aastal Århusi konventsioonis, millega ühinenud riigid on kinnitanud juurdepääsu-õiguste olulisust säästva arengu tagamisel.

Seega volitavad juurdepääsu-õigused inimesi kaasa rääkima otsustes, mis mõjutavad ühiskonna jätkusuutlikku arengut. Informeeritud üldsus on rohkem

valmis keskkonnamuredele tähelepanu juhtima, valitsuse või ettevõtjate otsuseid vaidlustama, küsimuste üle arutlema ning keskkonnakaitse nimel koostööd tegema. Teisalt ajendab see ettevõtteid ja valitsusi oma keskkonnakäitumist parandama. Üldsuse kaasamise kaudu saab kohalike inimeste väärtused, teadmised ja mured keskkonda mõjutavatesse otsustesse lõimida. Kui üldsusele on tagatud juurdepääs kohtumõistmisele, on keskkonnaotsuste vastutuse kandepind laiem ja seda tõenäolisemalt peaks ära hoitama suured vead keskkonnaotsuste tegemisel.

Juurdepääsu-õiguste rakendamine on oluline üle maailma, sest õhusaastet või merereostust riigipiirid kinni ei pea ning loodusvarade jätkusuutmatu kasutamine võib mõjutada kogu maakera ökosüsteemi. Keskkonnademokraatia tähendab siinjuures ka juurdepääsu-õiguste võrdset rakendamist kõigi elanikkonna kihtide juures, sõltumata inimeste sotsiaalsest, religioosest, soolisest, etnilisest, rassilisest vms kuuluvusest. See

“Elanikel peab olema võimalus oma elukeskkonda mõjutavate otsuste tegemisel kaasa rääkida.

Kohalikud elanikud hariduse ja jätkusuutliku arengu küsimusi arutamas Tšaadi külas.
Foto: Colette Benoudji, Lead-Chad.

tähendab, et kõigil elanikel peab olema võimalus oma elukeskkonda mõjutavate otsuste tegemisel kaasa rääkida. Sageli ongi just kohalikud inimesed või põlvest põlve looduse keskel elanud põlisrahvad need, kes võivad anda väärtuslikke teadmisi, mis aitavad poliitikas, majanduses ja muudes valdkondades langetada keskkonda arvestavaid otsuseid, kui tahame elukõlblikku keskkonda parandada ka tulevastele põlvedele.

Seepärast on oluline, et teave kavatsetava tegevuse ning üldsuselt arvamuse küsimise kohta jõuaks kõikide sihtgrup-

pideni, keda see tegevus võib mõjutada. Selleks on vajalik info levitamise viisid valida sihtrühmale kohased. Näiteks küllades, kus inimestel puudub elekter, ei saa piirduda teadetega internetis või raadios. Tihtipeale aga kannatavad just vaesed inimesed suurema negatiivse keskkonnamõju all kui jõukad, sest nad ei saa endale valida paremaid elutingimusi. Kuid kas need inimesed oskavad ja saavad oma õigusi kohtus kaitsta?

Seega ei taga rahvusvaheline juurdepääsu-õiguste tunnustamine kahjuks alati nende õiguste rakendumist inimeste iga-

päevases elus ning juurdepääsu-õiguste teoorial ja praktilial ei pruugi tihti palju ühist olla. Teooria on antud kontekstis seadused, praktika aga riigipoolsed jõupingutused ja tõhusad tulemused juurdepääsu-õiguste rakendamisel.

Juurdepääsu-õiguste edendamiseks kogu maailmas loodi 1999. aastal rahvusvaheline huvirühmade ühendus *The Access Initiative*¹ (TAI). TAI analüüsib riikide keskkonnavalitsemise tugevusi ja nõrkusi ning teeb ettepanekuid, kuidas juurdepääsu-õiguste rakendamist saaks parandada. Analüüsimiseks on välja töötatud indikaatorid, mis annavad juhtumiuuringute abil ülevaate kogu loost juurdepääsu-õiguste rakendamisel – alates kavandatava tegevuse kohta teabe levitamisest, kaasamisest, reaalsest osalemisvõimalustest kuni lõppotsuse tegemiseni ning vajadusel oma õiguste kaitsmiseni kohtus. Uuritakse ka

“Tihtipeale kannatavad just vaesed inimesed suurema negatiivse keskkonnamõju all.

vastavate siseriiklike seaduste olemasolu ja kvaliteeti ning üldsuse suutlikkust kasutada neile antud juurdepääsu-õigusi. Hindamise tulemusi kasutatakse valitsusasutustega dialoogi pidamisel seadusandlike või institutsionaalsete muudatuste tegemiseks, teadlikkuse tõstmiseks jne.

TAI sekretariaadina ja ülemaailmse võrgustiku eestvedajana tegutseb Washingtonis asuv *World Resources Institute* (WRI). Praeguseks on TAI-ga liitunud üle 150 partnerorganisatsiooni ligi 50 riigist, sh mitmest arenguriigist.

Arenguriikides on TAI eraldi tähelepanu pööranud vaesema elanikkonna võimalustele juurde pääseda keskkonnainfole, osaleda keskkonnaasjade üle otsustamises ning neis asjus kohtu poole pöörduda. Millised probleemid sellega seonduvalt võivad ühes arenguriigis esineda, on allpool välja toodud Sri Lanka näitel, kus TAI on juurdepääsu-õiguste rakendamist analüüsinud.

Juurdepääsu-õiguste rakendamisest Sri Lankas

Sri Lanka, India ookeanis asuv saareriik, on Eestist pindalalt ligi poole suurem (65 610 km²) ning rahvaarvult peaaegu 15 korda suurem (20 miljonit elanikku). Tänu oma loodusele – liivarandadele ja troopilistele metsadele, ning kultuuripärandile

on Sri Lanka populaarne turismisihtkoht. Samas kannatavad paljud mereäärsed piirkonnad mussoonide ajal tugevate maalihtete ja üleujutuste käes, millest 2004. aasta tsunami hävitas kümneid tuhandeid elusid ja kodusid. Riigi põhjaosas on jätkuvalt

ka sõjalised konfliktid, mis on halvanud sealsete elanike normaalse elu ning takistab majanduse arengut. Maailmapanga andmetel elab ligi veerand srilankalastest allpool Sri Lanka ametlikku vaesuspiiri.

Juurdepääs keskkonnainformatsioonile

Keskkonnateabe avalikustamine on Sri Lankas kohustuslik kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise ja rannaalade korralduskavade koostamise käigus. Avaliku teabe, sealhulgas keskkonda puudutava teabe, raamseadus, nagu on olemas Eestis, Sri Lankas puudub. Vähene kohustuslik teabe avalikustamine mõjutab aga enim vaeseid, kirjaoskamatuid või muul moel ühiskonnas ebasoodsas olukorras olevaid inimesi. Nemad on tõenäoliselt kõige vähem valmis ise aktiivselt valitsusastutustest infot otsima või kohtusse minema oma õigusi kaitsma kas teadmatuse, kaasnevate kulutuste või ujeduse tõttu. Seepärast on äärmiselt vajalik info aktiivne levitamine sihtgruppidele sobivas vormis – vastasel juhul, need, kes seda kõige rohkem vajaksid, ei tea, mida küsida või kuidas küsida. Ametivõimudel ei pruugi küll olla kavatsust mõnda ühiskonna rühma keskkonnainfo levitamisel diskrimineerida, kuid tegelikkuses esineb juurdepääsu ebavõrdsust just keskustest kaugel elavate ja moodsaid sidevahendeid

mitteomavate vaesemate elanike jaoks.

Positiivse näitena võib tuua **üleujutuse hoiatussüsteemi rajamise** Ratnapura piirkonda, mis troopilise märja kliimaga alal kannatab igal aastal üleujutuste ja maalihete käes. See on põhjustanud ulatuslikku kahju nii kohalike inimeste elule kui varale. Et hoiatused lähenevast üleujutusest jõuaksid kindlasti kõigi kohalike elanikeni, ei sobi teavitamine ainult meedia kaudu, sest üle 30% Ratnapura piirkonna elanikest elab allpool vaesuspiiri ning paljudel neist puudub kodus elekter raadio kuulamiseks. Seepärast on ametnikel nüüd kavas hakata üleujutushoiatusi andma ka mootorrattaga kohapeal sõites.

Ebavõrdses olukorras olid kohalikud elanikud aga info saamisel India kavandatava Sethusamudrami **laevakanali ehituse** kavandamisel. Plaan rajada Sri Lanka ja India vahele 20 kilomeetri pikkune ja 300 m laiune laevatatav kanal toob Sri Lankale kaasa olulised keskkonnavalused, majanduslikud ja sotsiaalsed mõjud, eriti põhja-

ja loodepoolsetele rannikualadele, kus kalapüük on üks peamisi kohalike elanike elatusallikaid. Kuid kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamises Sri Lanka osaleda ei saanud ning valitsuse nõusolekut

“Et paljudel puudub kodus elekter raadio kuulamiseks, on ametnikel kavas hakata üleujutushoiatusi andma ka mootorrattaga kohapeal sõites.

projektile India ei küsinud. India-poolne keskkonnamõju hindamine aga ei käsitlenud võimalikke merekeskkonna muutusi ja naftalekke ohte.

Sri Lanka üldsus sai projektist teada Sri Lanka meedia kaudu, millele kohalikel vaesematel elanikel juurdepääsu polnud. Teavet kavandatava tegevuse kohta võis leida internetist ingliskeelselt kodulehelt, kuid mitte kohalikes singali ja tamili keeltes. Ka projekti tutvustav voldik oli vaid ingliskeelne ning seetõttu info kohalikele elanikele kättesaamatu. Seega ei teinud ametnikud mingeid jõupingutusi ühe olulise sihtrühma teavitamiseks, intervjuueeritud kohalikud elanikud ei olnud projektist teadlikudki. Ametivõimud arvasid koguni, et oli enneaegne kohalikele infot levitada, kuna projekti elluviimine peatati ajutiselt India kohtu otsusega.

Osalemine keskkonnaotsuse tegemisel

Sri Lankas on üldsusel võimalik osaleda keskkonda puudutavate otsuste tegemisel kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise käigus. Tegevusloa väljaandja saab aga otsustada, kas algatatakse täielik keskkonnamõju hindamine koos üldsusel arvamusel küsimisega või piisab keskkonnamõju kohta hinnangu andmisest, mis

“Amelikust teabest ajalehtede kaudu pole aga kasu neil, kes ei oska lugeda, ega saa keelest aru .

avalikku arutelu ette ei näe. Ka keskkonnamõju hindamise juures saab avaliku arutelu toimumise üle otsustada tegevusloa väljaandja. Samas näiteks maavara geoloogilise uuringu loa väljastamiseks või väliskonsultantide koostatavatele keskkonnaaruannetele keskkonnamõju hindamist koos üldsuse kaasamisega seadus ei nõuagi.

TAI analüüsi käigus ilmnes, et enim probleeme esines Sri Lankas analüüsitud juhtumite puhul üldsusel osalemise võimalustest teada saamisega. Näiteks võimalusest esitada ettepanekuid keskkonnamõju hindamise aruandele antakse avalikkusele teada ajalehtede ja valitsuse ametliku väljaande kaudu – nagu seadus ette näeb. Sellisest teabest ei ole aga kasu neil, kes ei oska lugeda, ei saa keelest aru, ei tunne keskkonnamõju hindamise protseduuri või oma osalemisvõimalusi, või kelle jaoks selline osalemissviis on liiga kulukas. Veelgi halvem on olukord siis, kui ametivõimud seadust ei täida ja keskkonnamõju hindamist ei korralda, välistades nii igasuguse avalikkuse osalemise.

Näiteks on Pothuwilkumburas **ebaseaduslik prügiladestuskoht**, kuhu linnavalitsus lubab erafirmal linna prügi viia, kuid ei ole prügi ladestamiseks taotlenud luba, mille jaoks tuleb seaduse kohaselt teha ka keskkonnamõju hindamine koos avaliku aruteluga. Seega on ümbruskonna elanikud ilma jätetud oma arvamusel avaliku arutelu ette ei näe.

Lõuna-Aafrika Ga-Selala külaelanikud oma igapäevaelu puudutavale küsimustikule vastamas.
Foto: Gina Ziervogel, SEI

damise võimalusest ning elukeskkonna kujundamisel kaasa rääkimisest.

Kuigi taolisel keskkonnanõudeid eiraval prügilal on ka äärmiselt negatiivsed tervisemõjud, elab selle ümbruses palju vaeseid inimesi, kes saavad prügilast oma igapäevase elatise ära visatud asjade – söödavate toiduainete, kordus- või ümbertöötamiseks sobivate tarbekaupade – kogumise ja müümisega. Seepärast ei näidanud nad TAI hindajatega vesteldes üles ka erilist

vastumeelsust ebaseadusliku prügila vastu ega avaldanud soovi sealt ära kolida – sest nende jaoks puudus elukoha alternatiiv.

Colombo ja Kandy **linnade vahelise kiirtee ehituse** puhul, millel on läbitavates provintsidest samuti oluline negatiivne keskkonnamõju, teavitati üldsust keskkonnamõju hindamisest ja selles osalemise võimalustest samuti seadusjärgselt teadete meedias ja valitsuse väljaandes. Kuid intervjueeritud kohalikud elanikud, kel

puudus juurdepääs neile infokandjatele, tunnistasid, et nad ei olnud projektist teadlikud. Ka seadusjärgne 30 päeva pikkune aeg üldsuse ettepanekuteks enne avalikku arutelu ei oleks neile inimestele olnud piisav, sest neil puudusid teadmised keskkonnamõju hindamise protsessist.

Ametnikud ise arvasid, et vaesema elanikkonna huvid olid esindatud valitsusväliste organisatsioonide kaudu ning et nende osalemist soositi kolme avaliku arutelu korraldamisega eri paikades, et vähendada üldsuse osalemise kulusid. Ent tegelikkuses ei olnud kohalikel elanikel selles juhtumis peaaegu mingit mõju lõppotsuse tegemisele.

Sarnasele vajadusele teha suuremaid jõupingutusi vaesema elanikkonna kaasamiseks osutab **magnetiidikaevanduse rajamise** juhtum Moneragala piirkonnas, sest tegevusega mõjutatavatest elanikest kuulub 75% vaeste ja madala sissetulekuga elanike hulka ning neid aktiivselt kaasamata jättes jäetakse otsustamisest kõrvale suur huvirühm.

Selles juhtumis soovis erafirma hakata 263 km² suurusel kaevandama magnetiiti. Esmalt vajamineva geoloogilise uuringu loa väljastamiseks aga Sri Lanka seaduste järgi avalikkust teavitama ja nende arvamust küsima ei pea. Kuid kuna magnetiidi lade asus metsaga kaetud alal, põhjustasid juba geoloogilised uuringud keskkonnale ulatuslikku kahju. Maavara kaevandamise alustamiseks algatatud keskkonnamõju hindamisel võimaldasid ametivõimud üld-

susel küll osaleda, kuid jällegi tunnistasid intervjuueeritud kohalikud elanikud, et nad ei olnud keskkonnamõju hindamisest ja oma osalemisvõimalustest teadlikud. Kuna ilmselt puudusid neil teadmised, mida nad osalemisega oleksid võinud saavutada, siis ei näidanud nad ka hiljem erilist huvi osalemise vastu üles.

Ametivõimudel ei olnud ka seadusliku kohustust teha uuringuloaga seotud keskkonnainformatsioon kõigile kättesaadavaks. Ainus teave kaevandamise keskkonna- ja tervise mõjude kohta oli kirjas keskkonnamõju hindamise aruandes, mida kohalikud ei olnud võimelised lugema ja arusaama ilma kõrvalise abita. Ka avalikule arutelule kutsuti vaid need, kes olid eelnevalt saatnud aruandele oma ettepanekud kirjalikult. Selline piirang seab jällegi ebasoodsasse olukorda need kohalikud inimesed, kel on oma muret parem väljendada suuliselt kui kirjalikult.

Juurdepääs õigusemõistmisele

Juurdepääs õigusemõistmisele on Sri Lanka elanikele tagatud põhiseadusega. Reeglina on madalama sissetulekuga inimeste jaoks ligipääs kohtutele siiski keerulisem kui kõrgema sissetulekuga elanikel, nii raha kui teadmiste puudumise tõttu, ning seetõttu on paljud riigid, sealhulgas Sri Lanka tunnistanud vajadust pakkuda neile inimestele riigi poolt õigusabi. Sri Lankas tegutseb riiklikult rahastatav õigusabi komisjon, samuti on põhiõiguste

rikkumise vaidlustamist ülemkohtus nende jaoks lihtsustatud, osapooltel on õigus anda suulisi tunnistusi singali või tamili keeltes, mis on Sri Lanka riigikeeled, ning tõlkimise tagab riik.

Seega on ühiskonna vaesemale osale juurdepääsuks õigusemõistmisele teatud määral eraldi tähelepanu pööratud, mida ei saanud öelda keskkonnainfole ja osalemisele juurdepääsu tagamisel. Kuid probleem, et elanikkonna suur kiht – vaesed ei ole oma õigustest ning nende kasutamisevõimalustest teadlikud, on omane ka siin. Näiteks kohtu poole pöördumise võimalusi on kirjeldatud ülemkohtu relemendis, mis on kättesaadav trükitult ja internetis. Siiski ei ole tavakodanikul, eriti vähem koolis käia saanud inimesel, lihtne neist reeglitest aru saada ilma professionaalse abita. Seepärast on oluline roll olnud ka keskkonnaühendustel, nii üksikisikutele õigusabi andmisel kui ka avalike huvide esindajana kohtus.

Nii näiteks said kohalike elanike esindajate ja kohtu abiga oma õigusi kaitsta Deduru Oya jõe ääres elavad inimesed, kelle elukeskkonda rikkus jõest **liiva kaevandamine**. Sri Lanka loodeprovinssi ühes suuremas jões nii seaduslikult kui ebaseaduslikult toimunud mehhaniseeritud liiva kaevandamine põhjustas jõekallaste erosiooni ning jõe-suudme süvendamine tõi kaasa vee soolsuse suurenemise, mille

tagajärjel jäid kohalikud elanikud ilma joogi- ja maaharimisveest.

Kohus peatas liiva kaevandamise ning varsti pärast seda andis keskkonnaministeerium välja akti, millega keelati liiva ja vääriskivide teatud kaevandamisviisid mõnedest jõgedest. Siiski jätkus kohapeal ebaseaduslik liiva kaevandamine, lisaks hakati hirmutama ning vägivalda kasutama kohalike elanike kallal, kes jõe kaldaid taastada püüdsid. Seejärel otsustas kohus hakata pidama avalikke kohtuistungeid ja korraldama politsei kontrolli antud alal. Juhtum lahenes positiivselt selles mõttes, et lünk seaduses sai parandatud määral, mis lubas hagejatel alustada jõekallaste taastamisega ning ametivõimud peatasid Deduru Oya jões liivakaevandamislubade väljastamise.

Kokkuvõtteks

Sri Lanka näited tõstasid küsimuse, kas juurdepääsu-õiguste elluviimiseks ning selle kaudu jätkusuutlikule arengule kaasaaitami-

seks arengumaades on piisav ühesugune lähenemine kõikidele huvirühmadele – või tuleb senisest suuremat tähelepanu pöörata madala sissetulekuga elanikkonnale, kes moodustabki seal üldsuse enamuse?

“ Sri Lankas tegutses riiklikult rahastatav õigusabi komisjon... , osapooltel on õigus anda suulisi tunnistusi ka singali või tamili keeltes.

Sest kui seda ei tehta, jäävad suure rühma huvid ja väärtused arvestamata ning otsused ei pruugi olla tehtud keskkonnakaaluks arvestades. Sri Lankas analüüsitud juhtumid näitavad, et võrdust ei saa saavutada koheldes ebavõrdses olukorras olevaid inimesi võrdsel moel. Vajalik on pakkuda toetavaid tegevusi, et kohalike elanike õigus oma elukeskkonna kaitsmisel osaleda oleks tagatud.

Samuti toovad Sri Lanka näited välja selle, et juurdepääsu-õiguste kasutamine on tihedalt seotud inimeste põhivajaduste rahuldamisega – juurdepääsu tagamisega toidule, puhtale veele, peavarjule, esmas-tele sanitaartingimustele. Kui inimese suurim mure on igapäevane vaesus, siis on ta nõus elama kasvõi tervise- ja keskkonnaohtliku prügimäe kõrval, kus maa eest ei pea maksma ning kust leiab mingisugustki toitu. Kui inimese ja ta pereliikmete elu on iga päev ohus kestva sõja tõttu, siis sunnib see kõrvale tõrjuma kõik teised tema elule negatiivset mõju avaldavad probleemid.

Juurdepääsu-õiguste edendamisele arengumaades saavad kaasa aidata ka rahvusvahelist arengukoostööd tegevad riigid ja organisatsioonid, arvestades

säästva arengu põhimõtteid ning head kaasamistava igasuguse arenguabi andmisel. Arengukoostööga tuleb kaasa aidata ka arengumaade elanike põhivajaduste rahuldamisele ning suutlikkuse tõstmisele juurdepääsu-õigusi kasutada. Näiteks pakkudes kohalikele elanikele ja valitsusvälistele organisatsioonidele, kes avalikkuse huvid otsusetegijateni toovad, vastavaid koolitusvõimalusi ning nõustamist. Juurdepääsu-õiguste edendamisel saab palju ära teha ka kohalik meedia, mis arusaadavas keeles toob kohalike inimesteni valitsuse ja ettevõtjate kavad ning tegevused, mis nende elu mõjutama hakkavad, jälgib nende tegevuste seaduslikkust ja elluviimist, selgitab avalikkusele nende õigusi oma elukeskkonna kujundamisel kaasa rääkida jne. Kindlasti vajavad ka ametnikud koolitust ja juhendmaterjale nii juurdepääsu-õigustest kui nende tõhusast rakendamisest.

Et keskkonnakaitseks ja säästvaks arenguks on vajalik kõigi inimeste panus, siis on keskkonnaõiguste edendamine väga oluline kõikides riikides, sealhulgas arenguriikides, kus elab üle poole tänapäeva maailma rahvastikut.

Alustame sõitu Sүүrias. autori fotod

Killukesi põgenikelaagritest Lähis-Idas

Kaja Ainsalu • SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo

Mul oli võimalus osaleda 2008. a maikuus Eesti naiskonna ühe liikmena rahvusvahelises ettevõtmises „*Follow the women*”. See organisatsioon koondab naisi üle terve maailma, et kord aastas sõita jalgratastel läbi Lähis-Ida.

Retke eesmärk on kohalike inimestega suheldes proovida tähelepanu juhtida antud piirkonnas valitsevale olukorrale, selle mõjule inimestele ning rahu olulisusele. Retk toimus neljandat korda ning retke vältel võttis sellest osa ca 300 naist 28

erinevast riigist, sh esimest korda 4 eestlannat. Ligi kolme nädala jooksul läbisime neli riiki: Liibanoni, Süüria, Jordaania ning Palestiina. Pea igas riigis (v.a Jordaania) külastasime ka Palestiina põgenikelaagreid, mille elust proovin siinkohal väikese ülevaate anda.

Taust

Praegune olukord Lähis-Idas on peamiselt alguse saanud 14. maist 1948. Sellel päeval lõppes Ühendkuningriigi mandaat Palestiinale ja Iisrael kuulutas välja oma riigi, mis hõlmas ligi 56% Palestiina aladest. Kohe hakkasid araablased, kes sellise olukorraga rahul ei olnud, Iisraeli ründama ja algas sõdade periood, mis tipnes palestiinlaste jaoks 1967. aastal sellega, et Iisrael okupeeris kõik Palestiina alad. Seega on 14. mai ühele riigile sünnipäev ja teisele suur katastroof ehk kohalikus keeles Nakba.

Alates 1948. aastast on erinevate sõdade ja kriiside tõttu Palestiinast lahkunud ca 700 000–800 000 inimest, kellest on tänapäevaks kasvanud ligi 4miljoniline rahvakild, kes ei ela Palestiina territooriumil. Paljud nendest elavad naaberriikides asuvas põgenikelaagrites, mille elamistingimusi ei saa just heaks ja inimsõbralikuks pidada. Enamik põgenikest

sooviks loomulikult elada mujal, eelkõige Palestiinas ehk kodumaal, paremates tingimustes ning võimaldada oma lastele haridust.

Liibanon

Esimene põgenikelaager, kuhu meid viidi, oli Sabra ning Shatilla põgenikelaager, mis asub pealinna Beirut lõunaosas. Laager on asutatud 1948. aastal pärast Iisraeli riigi väljakuulutamist, kui paljud palestiinlased oma kodudest erinevatel põhjustel kas vabatahtlikult või sunniviisiliselt lahkusid. Kahjuks teatakse seda põgenikelaagrit ülemaailmselt peamiselt 1982. aastal toimunud massimõrva tõttu, mille hukkunute arv on erinevate allikate väitel 700–3500 inimest. Laagris asuv memoriaal annab sündmustest ülevaate nii pildi- kui kirjakeeles, lahkudes jätsime sinna ka FTW poolt valgetest lilledest pärja.

Kui me põgenikelaagrisse jõudsime, oli laagri kohalik võim organiseerinud meid vastu võtma rohkelt lapsi – pillimängijaid, tervitajaid, tantsijaid. Lapsed olid väga aktiivsed suhtlejad, taheti teha fotosid ning küsiti nänni. Vestelda oli meil nendega raske, kuna nemad oskasid inglise keeles vaid

“Põgenikelaagri lapsed olid rietatud sõjaväemundrilaadsetesse rõivastesse, kaelas palestiina sallid ning põhilised tantsuliigutused olid saluteerimine, auandmine ja marssimine.

Sabra ning Shatilla põgenikelaagri laste militaarne tantsuettaeste.

viisakusväljendeid, meie araabia keele oskus polnud sellelgi tasemel. Kohalikud liidrid pidasid emotsionaalseid kõnesid, mille märksõnadeks olid Palestiina, kodumaa, vabadus, ebaõiglus... Meie retke palestiinlannad nutsid (NB! Palestiinlastel on Palestiinast väljasaamisega alati raskusi). Vastuvõtt lõppes laste tantsuga. Tants oli minu jaoks harjumatu, kuna lapsed olid rietatud sõjaväemundriaadsetesse rõivastesse, kaelas palestiina sallid ning põhilised tantsuliigutused olid saluteeri-

mine, auandmine ja marssimine. See kõik oli ehmatav. Mõtlesin, et kas ja millistes tingimustes võiksid Eesti lapsed sellist tantsu tantsida? Ei mõelnudki välja.

Pärast vastuvõtu suunati meid tagasi bussidesse. Püüdsime retke korraldajatelt saada infot, et miks

ei võimaldatud meile pärast tseremooniat kokkusaamisi põgenikega, et rääkida nende igapäeva röömustest ja muredest. Selgitati, et kuna paljud inimesed viibivad põgenikelaagris illegaalselt, ei soovitud seda teha, et mitte neile ebameeldivusi põhjustada. Saime siiski kiire ülevaate, et põgenikelaagris elavatel inimestel on hariduse saamise võimalus puudulik, samuti juurdepääs arstiabile. Töö leidmise võimalused on piiratud, riigistruktuuridega suhtlemine on raskendatud, vaesus lokkab ja piirkond on räpane. Enamik asju, mida on vaja ajada, aetakse ära põgenikelaagri alal. Põgenikelaager ei ole küll traataia ning taradega piiratud, inimesed saavad vabalt tulla ja minna, kuid kõike eelnevat arvesse võttes on piirkonnast mujale elama asumine praktiliselt võimatu. Suures osas võib seda üldistada kõikidele Liibanonis asuvatele põgenikelaagritele, mida on seal üle kümne. Lisaks selgus, et liibanonlaste suhtumine palestiina põgenikesse ei ole eriti soosiv. Samas saime linnas ringi liikudes tuttavaks noorte liibanonlastega, kellega vesteldes selgus, et mõned aastad tagasi olid nad just selles põgenikelaagris läbi viinud tervise edendamise programme ning proovinud postkaartide kampaaniaga põgenikele vajalike tegevuste/teenuste jaoks raha koguda.

Süüria

Süürias elab 19 miljonit inimest, lisaks pakub riik ajutist kodu ka ligi 2 miljonile

põgenikule. Kaks kolmandikku põgenikest on iraaklased, keda tuleb iga päevaga juurde, ning kolmandik on palestiinlased, kelle elu-olu ja liikumine on suhteliselt ühesugune. Meie käisime ettevõtmise suunitlust arvestades palestiinlaste põgenikelaagris Al-Husainia, mis asus poolletunnise autosõidu kaugusel pealinnast Damaskusest.

Meid oli põgenikelaagri keskusesse kaema tulnud suur hulk inimesi, peamiselt naised ja lapsed, mehed olevat tööl või tegevast muud olulisel asju. Esimene asi, mida põgenikelaagris tunda saime, oli uudishimu koos füüsilise kontakti sooviga. Meid kõiki puudutati avalikult ja natuke salaja; nii blond kui punane juuksevärv äratasid imestust. Kui tahtsin inimesummas teha mõne foto, siis mõnest said kümned: üks ema nägi, et teen ühest sülelapselt pilti, siis kohe toodi minu kaamera ette ka tema laps ja paluti pildistamist; vanemad tüdrukud tulid meie juurde ja palusid teha endast

Sülelaps Al-Husainia põgenikelaagrist.

// pea iga täiskasvanud naine näitas näpuga endale, öeldes korduvalt: „Palestinian”, järgmine käeviibe näitas kaugusesse ning samal ajal lausuti: „Palestine”, lisaks näidati oma põgenikukaarte.

pilti või siis pilti minust ja temast koos.

Tehnika osas olid lapsed terased, kohe taheti pilti digikaamerast näha ja enamikel kordadel anti sellele naeratusega ka heakskiit. Samas klõpsiti ka meist oma telefonidega hulganisti pilte. Keegi eestlastest viskas nalja, et nii häid ja uusi telefone pole tükk aega näinud, kuigi ümberringi valitses suur vaesus. Suhelda oli lastega jälle veidi raske. Üks näide dialoogist: A: *Hi! What is your name?* B: *My name is Kaja.* A: *What is your name?* B: *My name is Salima.* A: *How old are you?* B: *Ten.* A: *What are your hobbies?* B: *Vaikus.* Aga suhelda tahtsid nad küll väga. Keegi osalejatest väitis, et araabia keele õppimine tasub end väga

kiiresti ära – ühe keelega saad praktiliselt terves Araabia maailmas hakkama, tasub täitsa mõelda. Muuseas, araabia keele kursused (alates kahest-kolmest nädalast) Lähis-Idas koos kodumajutusega on välismaalaste seas üha populaarsemaks muutumas.

Teine asi, mis laagris silma hakkas, oli palestiinlaste rahvustunnetus. See nägi välja umbes niimoodi: pea iga täiskasvanud naine näitas näpuga endale, öeldes korduvalt: „Palestinian”, järgmine käeviibe näitas kaugusesse ning samal ajal lausuti: „Palestine”, lisaks näidati oma põgenikukaarte. Ja kõigis pakitses suur soov siit kunagi lahkuda ja oma elu Palestiinas

Noored palestiinlased Sabra ja Shatilla põgenikelaagri memoriaali ees.

rahumeelselt edasi elada. Nii mõnedki naised panevad oma kodumaatundel luulevormi. Mäletan ühe kohaliku poetessi luuletuse algust – „ma olen palestiinlane, ma olen seal sündinud, kuid ma ei mäleta sealt midagi...” Luuletus liigub edasi sellele, et mingis mälusopis kantakse siiski edasi mälestusi, lõhnu, tundeid, nägemusi kodumaast, kus praktiliselt pole kunagi käidud ning mis praegu kannatab mõtetu vägivalla käes.

Saime jutu peale kahe palestiinlannaga, ühega nendest saime suhelda vahetult inglise keeles, teisega läbi Jordaania osa-

leja tõlke. Vanem naisterahvas oli laagris elanud selle asutamisest alates, keskealine naisterahvas oli siin sündinud. Meile näidati oma põgenikukaarte ja perekonnaraamatuid, mis siis tagavad Süürias mõningaid õigusi. Perekonnaraamatus on üks foto, perekonnapea oma, ning temaga seotud inimeste andmed – sünnid, surmad, abielud, muud daatumid ja teised olulised faktid, mis aitavad neid inimesi ja nendega seotut tuvastada. Raamatukest sirvides mõtlesin, et miks see pilt küll raamatukese viimasele lehele on pandud? Kuid nagu kiirelt selgus, oli see täitsa õige

koha peal, hoopis mina olin teinud oma arusaamades loogikavea. Teadsin küll, et Araabia kultuuriruumis kirjutatakse vastupidiselt meile paremalt vasakule, aga miskipärast ei kandnud ma seda loogikat üle trükistele. Kultuuridevahelise õppe kogemus missugune!

Edasi rääkisime laagri argipäevast. Laagrit võib oma koduks nimetada ca 20 000 põgenikku, suurem osa elanikest on lapsed. Põgenikelaagri üldmulje oli räpakas. Elamistingimused põgenikelaagris rahuldavad primaarseid vajadusi ehk on olemas katus pea kohal, mida jagatakse antud piirkonna kultuuritraditsioonidest lähtuvalt terve perekonna ehk 10–20 inimesega, ning mõningad hügieenivõimalused ehk auguna maas olev kemps (nagu meil Lauluväljakul nõukogude ajal). Enamikul on olemas ka külm vesi. Korterite eest üüri maksmata ei pea, selle katab Süüria valitsus. Põgenikelaagris elavad

Sabra ja Shatilla põgenikelaager. Mees püssiga on meie turvalisuse tagamiseks, muidu põgenikelaagris nad ringi ei käi.

naised teenivad leiba põhiliselt käsitööga – õmblemine, rahvuslik käsitöö – mehed töötavad ehitustel.

Süüria riik võimaldab lastel tasuta koolis käia ning pärast põhihariduse omandamist on võimalus ka õpinguid jätkata. Kui paljud sellist võimalust kasutavad, jäi vestluse käigus kahjuks selgusetuks. Õpitakse riiklikult paika pandud õppekava alusel põgenikelaagrit haldava rahvusvahelise organisatsiooni koolides ja haridust saavad nii poisid kui tüdrukud. Samas nentisid naised, et koole (nii füüsilisel kujul kui õpetajaid) peaks põgenikelaagris olema rohkem, kuna lapsi on palju ja piiratud ressursside tõttu ei saa kõik nendest siiski haridust omandada. Kasutatakse ka päevase ja öhtuse koolivahetuste võimalust, kuid see vähendab laste kooliväliseid tegevusvõimalusi. Üldiselt olid naised rahul, et elavad põgenikena just Süürias. Põhjuseks asjaolud, et siin on põgenikel liikumise ja hariduse saamise võimalused paremad, olemas on ligipääs arstiabile ja tervishoiusüsteemile, mis nt Liibanoni põgenikelaagrites on tunduvalt piiratumad. Kuigi me Jordaania põgenikelaagreid ei külastanud, jäi Jordaania osalejatega vesteldes mulje, et ka sealsed põgenikuks olemise tingimused on paremad kui Liibanonis.

Süürias ei tohi kohalikud organisatsioonid põgenikega tegeleda, ainult rahvusvahelistel organisatsioonidel, kellel on valitsusega kokkulepe, on selleks luba. Sain kiirelt rääkida Al-Husainia laagrit haldava

Eesti naiskond koos ettevõtmise algataja Detta Reaganiga Beirutis.

organisatsiooni esindajaga, kes väitis, et viimase aja suurim samm põgenikelaagris on sellest samast laagrist pärit vabatahtlike koolitamine sotsiaal/tugitöötajateks. Tundes kohalikke olusid kõige paremini ning omades sealset võrgustikku, kaardistavad nad probleeme, leides abivajajaid kiiremini ning saavutades nendega usaldusliku kontakti, aitavad nad probleeme lahendada, nõustada naisi pereküsimustes jne.

Palestiina

Palestiinas käisime Aqbat Jaber'i nime-lises põgenikelaagris, kus elab ligikaudu 6000 inimest. Siit põgenikelaagrist FTW üldse alguse saigi. Ettevõtmise hing, Inglismaa noorsootöötaja Detta Reagan, kes oli Aqbat Jaber'i põgenikelaagri noortega rahvusvahelisi noorteprojekte teinud, leidis ühel päeval oma postkastist e-kirja palvega, et: „Detta, Sa ju tunnend meid, palun aita meil maailmale selgitada, et me ei taha sõda ja võidelda, vaid rahu”.

Puhkenud oli järjekordne kriis Palestiina ja Iisraeli vahel. Detta enda sõnul ei osanud ta kohe sellele reageerida, kuid reageerimata ka ei saanud jätta. Järele mõeldes leidis ta, et tähelepanu tõmbamiseks tuleks teha midagi ebatraditsioonilist, ja nii naiste jalgrattamatka idee sündiski.

Järjekordselt ootas meid põgenikelaagris külalislahke vastuvõtt, räägiti laagri ajaloost, esineti ja pärast seda oli võimalik laagris grupina ringi liikuda. Kuna oli keskpäev ja väljas pluss 45 kraadi, nägime põgenikelaagris liikumas ainult suurte koolikottidega koolist kodu poole marsivaid lapsi.

Selles põgenikelaagris tekkis meil küsimus, et mille pärast peaksid inimesed oma riigis põgenikelaagris elama. Selgus, et paljudel ei ole lihtsalt kusagile mujale minna, kuna nende päris kodud/maad on neilt ära võetud. Teiseks on Palestiinas inimestel vaba liikumise suuri raskusi. Kui meie otsustame, et tahame kolida näiteks Tallinnast Raplasse elama/ töötama, siis see on meie vaba valik ning ametivõimudel ei ole selles osas ühtegi ettekirjutust. Palestiinas see nii lihtsalt ei käi. Elukoha vahetamiseks on vaja mitmeid lubasid erinevatelt ametiasutustelt, asjaajamine võib võtta mitmeid kuid ning seda luba ei pruugita üldse alati saadagi. Lisaks pannakse aeg-ajalt inimestele kolimisel piirangud, et nt kui palju asju inimese kohta tohib kaasa võtta. Kolmandaks tunnistasid palestiinlased, et veidi on põgenikelaagris elamisel ka n-ö protestimaik man, et kuna niimoodi on

Aqbat Jaber'i põgenikelaagri lapsed koduteel.

ennast ja oma probleeme maailmale parem teadvustada. Seega selles põgenikelaagris ei olnud tunda sellist viletsust ja vaesust nagu eelnevates, sest paljud sealsed elanikud käivad tööl täiesti hästi tasustatud ametipostidel.

Kokkuvõtvalt võin öelda, et nende emotsiooniderohkete (üldtooniks küll pigem kurbus) kohtumiste lõppedes jäi mulle silma, et vaatamata sellele, kus ja millistes tingimustes elatakse, lapsed jäävad ikka lasteks – joosti, kilgati, mängiti, tehti nägusid, lehvitati, naerdi... See ju annab lootust!

Meie ülihead ja tuttuud rattad kohalikult firmalt *Beirut by bike*.

Rohkem infot meie rattaretke kohta leiab meie blogist naisedrattastel.wordpress.com

Uued maailmahariduse ettevõtmised Eestis

Johanna Helin • Jaan Tõnissoni Instituut

Hetkel on Eestis käimas mitmeid Euroopa Komisjoni rahastatavad maailmahariduse projekte, mis on suunatud koolidele.

Jaan Tõnissoni Instituut pakub oma projekti „Vaata ja muuda” kaudu kaasaegseid, globaalsetel teemadel dokumentaalfilme,

mida õpetajad saavad kasutada koolitunnis koos taustmaterjalide ja filmide jaoks koostatud harjutustega. Õpilasi julgustatakse looma oma filmiklubisid, mis saavad projekti filmikogust koolis vaatamiseks filme laenutada ning koostöös suuremate filmifestivalidega korraldatakse koolidele spetsiaalseid seansse. **Humana Estonia** projekti „Solidaarne kool” kaudu pakutakse õppematerjale ja koolitusi arenguteemade käsitlemiseks koolitundides. Koolides korraldatakse solidaarsusnädalaid ning pakutakse võimalusi luua kontakte Aafrika ja Lõuna-Ameerika partneritega. **Eesti Roheline Liikumine** viib ellu õiglase kaubanduse projekti, mille raames külastab Eestit õiglase kaubanduse purjelaev Estelle ning toimuvad õiglase kaubanduse teabeüritused.

Kõigist nendest ettevõtmistest saab lisainfot aadressil www.maailmakool.ee.

See on uus, õpetajatele suunatud portaal, kus pakutakse Eestis toodetud ja tõlgitud maailmahariduse materjale koolidele, õpetajatele ja noortele. Õpetajad leiavad taustinfomaterjale globaalsetel teemadel, infot aktuaalsete tegevuste kohta, võimalusi osa võtta erinevatest kampaaniatest ja projektidest, korraldada teemapäevi koolis ning palju muud kasulikku ja huvitavat.

Tulemusena suureneb loodetavasti teadlikkus maailmas sündivatest protsessidest ja meie käitumise mõjudest teistele, solidaarsus vaesemate inimeste ja riikidega ning motivatsioon positiivse tuleviku kujundamisel aktiivselt tegutseda.

2004. aastal võeti Euroopa Maailmahariduse Foorumil vastu maailmahariduse definitsioon:

„Maailmaharidus on aktiivne õppimisprotsess, mille põhiväärtused on solidaarsus, võrdsus, kaasamine ja koostöö. Maailmaharidus loob üksikisikutele võimaluse üleilmastumise põhjuste ja mõjude mõistmise ning peamiste rahvusvaheliste arengueesmärkide ja jätkusuutliku inimarengu põhimõtete tundmise kaudu anda oma panus ja olla aktiivne kodanik”.

Pildil Maailmapäeva filmitelk Tammsaare pargis. Foto: Johanna Helin

Filmid õpetajana ja õpetaja abina

Mis ühist on Bangladeshis külanaisete assotsiatsiooni presidendil Sahenal, Brasiilia naissoost keskkonnaministril Murielil, Inglismaa õpetajal Melissal ja Uganda külanaisel Martinal? Kõik nad on peategelased filmis „Õed planeedil” (*Sisters on the Planet*), mis toob meie ette neli inspireerivat lugu nende naiste kliimamuutuste vastasest võitlusest.

Jaan Tõnissoni Instituut alustas veebruaris kolmeaastast Euroopa Komisjoni rahastatavat maailmahariduslikku projekti „Vaata ja muuda”, mida viiakse läbi koos Tšehhi, Slovakkia ja Poola organisatsioonidega. „Õed planeedil” on üks mitmest dokumentaalfilmist, mida Eesti õpetajad saavad peagi koolides maailmahariduse teemade käsitlemisel kasutada. Lisaks filmidele saavad õpetajad ka metoodilisi juhendeid ja koolitust filmide kasutamiseks õppetundides. Lisaks korraldatakse koolidele filminädalaid ning aidatakse õpilastel luua filmiklubisid.

Filmide teemad on ulatuslikud: Valgevene opositsioonist, toidutööstusest ja õiglasest kaubandusest HIVi/AIDSi lugudeni ja Aafrika naisliidriteni. Hetkel otsitakse juurde ka keskkonnateemalisi filme. Peamine on, et valmis vastuste asemel annavad filmid ainet mõtlemiseks ja arutlusteks. Filmidega on kaasas erinevaid mänge, vaidlusteemasid ning teisi tegevusi, mis panevad õpilased mõtlema, tegutsema ja oma seisukohta väljendama. Õpetaja roll on soodustada koostööd, dialoogi

ning kõikide aktiivset osavõtu filmide analüüsimisel.

Selline tegevus harib aktiivseid, kriitiliselt mõtlemaid kodanikke. Samas näevad õpilased, kui erinevalt saab mõista sarnaseid asju. Nii saab õppeprotsessist uuriv analüüs, mille kaudu õpilane saab mitmekülgsema pildi maailmast kui see on võimalik ainult oma igapäevaelu kaudu.

Avasta ja mõista maailma filmide kaudu

Filmid on väärtuslik maailmahariduse õppematerjal, sest film võib tuua hetkeks õpilase silme ette killukese maailmast. Filmide kaudu saab esile tuua neid muidu nähtamatuid seoseid, mis meil on muu maailmaga. Samuti tekitab film emotsioone, mida tavapärasel õppimisprotsessis on vähe.

Eesti taolises suhteliselt monokultuurilises keskkonnas on film ka põnevaks aknaks teiste kultuuride ja kogukondade maailma, mille kaudu võib õppida, kui erineval viisil ja erinevates tingimustes maakeral elatakse. Teisisõnu – filmid annavad otsest teavet. Samas pakuvad need ka suuremat emotsionaalset ja esteetilist elamust.

„Vaata ja muuda” projekti dokumentaalfilmid loovad pildi aktiivsetest tegijatest, kes on mõnikord ka jõudnud lahendada mitmed enda ja kogukonna probleemid. Sellised inspireerivad filmid sobivad hästi eriti ajaloo, ühiskonna-õpetuse, geograafia, bioloogia ja meediaõpetuse tundidesse, aga miks mitte

ka keelteõpetusse või kunstiainetesse. Filmide kaudu saab arendada erinevate ainete lõimimist.

Filmiklubide kaudu filmimaailma

Jaan Tõnissoni Instituut teeb tööd ka otse õpilastega, aidates neil luua oma filmiklubisid ja pakkudes klubidele filme vaatamiseks. Õpilased juhivad oma klubisid koolis iseseisvalt, aga klubid võivad samas pakkuda tuge õpetajale ja vastupidi. Filmid, mis ei mahu õppetundidesse, võivad leida vaatamist filmiklubis. „Vaata ja muuda” projekt korraldab tublimatele filmiklubide juhtidele suvekooli, kus õpilased saavad koos tuntud režissööridega proovida filmide tegemist. Koostöös suuremate filmifestivalidega (nt PÖFF) korraldatakse koolidele eriprogramm. Festivali külastades on koolidel võimalik näha uusi filme ning huvitavate esinejatega nähtu üle arutleda.

Tule ekspordiks või koolitustele

Projektil on oma õpetajatest koosnev ekspertgrupp, kes nõustab filmide valimisel ja õppematerjalide koostamisel. Samas otsime ekspertide hulka ka neid, kes on valmis tasu eest tõlkima, kohandama ja koostama filmidele õppematerjale.

Pakume õpetajatele koolitust filmide kasutamisel koolitunnis. Võsu suvekoolis sai kolme päeva jooksul maailmahariduse teemadesse süveneda. Sügisel algavad ühepäevased koolitused erinevatel teemadel, valmistades koole ette nt ÜRO päevade tähistamiseks. Teeme neid koolitusi

hea meelega ka ühe kooli õpetajatele ja juhtkonnale, soodustades seeläbi ainete lõimimist ja ühiste projektide läbiviimist.

Kõikidest projekti ettevõtmistest saab rohkem infot aadressil www.maailmakool.ee

Võta ühendust ja tule kaasa!

Info:

Johanna Helin,
„Vaata ja muuda” projekti koordinaator,
johanna@jti.ee

Sõda ja keskkond: Metsapõlengud Bordžo

Georgia keskkonnakaitse ja loodusvarade ministeeriumi pressiteade

Bordžomi rajoonis asuva Tsaghveri küla lähikonnas 15. augustil alguse saanud põleng põhjustas märkimisväärset kahju väga suurel alal. Kujunenud olukorras (sõjaseisukord, keeruline reljeef ja muud asjaolud, mis muutsid kustutustööde korraldamise väga raskeks) levis tuli Tsaghveri asula juurest kiiresti Bordžomi ümbrusse Gujarela jõe (Gujaretisckali) paremkaldal ning süütas seal suured metsaalad.

Vaatamata kõigile põlengu kustutamiseks tehtud jõupingutustele levis tuli esialgsel andmetel rohkem kui 950 hektarile. Vaatlused kinnitavad, et tuli on täielikult hävitanud 250 hektarit metsa, muutes seal elutuks 150 000 tihumeetrit puitu, ja põhjustanud tugevaid kahjustusi 70 protsendil 700 hektari suurusest maa-alast, kus jalal surnud puidu maht ulatub 140 000 tihumeetrini. Põlengu tagajärjel on taimkate kaotanud oma materiaalse väärtuse ning võime täita oma ökoloogilist funktsiooni. Kaukasuse mägimetsade endeemsed ja reliktised liigid (himaalaja jugapuu ning kuuse, nulu, männi, pöõgi, valgepöõgi ja tamme liigid) on peaaegu täielikult hävinud. Metsaökosüsteemide mitmekesisuse seisukohast on see piirkond äärmiselt oluline: siin kasvavad Väike-Kaukasuse

suurimad männimetsad, samuti on siin suurimad idakuuse puistud Kaukaasias ja tegelikult kogu maailmas, kuna tegemist on endeemiga. Siin leidub ka ürgmetsa, mis on parasvöötmes äärmiselt haruldane ja suurendab märgatavalt siinsete metsade bioloogilist ja ökoloogilist väärtust.

Koos endeemide- ja reliktiderikka metsa, alusmetsa ja rohuringega on kahjustatud mulla viljakandev huumuskiht, mille taastumiseks kulub sajandeid. Kuna kadunud on ka mulla taastumiseks vajalikud mikroorganismid ja bakterid, on rikutud kogu kohalik ökosüsteem.

Mulla füüsikalise-mehaaniliste ja keemilise-bioloogiliste omaduste muutumine suurendab lisaks pinnasevee liikumist ning pinnase erosiooni.

mi orus, Georgias

Kõik kokku lisab selliste loodusõnnetuste toimumise tõenäosust, nagu nõlvaerosioon, mudavoolud, üleujutused ja laviinid. Samuti on ohus põhjaveerežiim, selle kahjustamine võib aga põhjustada inimestele vajalike mageveevarude vähenemist.

Eelkirjeldatu tagajärjed on küllaltki rasked. Kuna mets on väga oluline kliimatekketegur, saab kahjustatud kuurordipiirkonna unikaalne mikrokliima, mis oleneb eelkõige eri kliimaelementide (õhutemperatuur, -niiskus ja -tsirkulatsioon) vastastikoimest.

Piirkonna fauna on saanud väga suurt kahju. Põlengualadel elutses arvukalt loomaliike, sealhulgas punase raamatu liigid nagu pruunkaru, ilves, punahirv, mägikits, saarmas, merikotkas, mägiteder, kaukaasia rästik, kaukaasia salamander, pikkkörv-lendlane, euroopa laikkörv, pärsia orav. Ärevust tekitab asjaolu, et mõned nimetatud liikidest on ohustatud kogu maailmas ja on kantud hävimisohus liikidena Rahvusvahelise Looduskaitseliidu (IUCN) punasesse nimestikku.

Tuli on rikkunud väga suurel määral loomade elutingimusi ja elupaiku, sh toitumis- ja liikumispiirkondi. See sunnib loomi asustama ebasobivamaid alasid. Tagajärjeks on loomade levikuala kahanemine ja paljunemisedukuse langus, mis toob omakorda kaasa arvukuse vähenemise. Seega on pikaajaline negatiivne bioloogiline ja ökoloogiline mõju väga tugev.

Kahjutuli levis ka Bordžomi-Haragauli Rahvusparki, kus leiti neli põlengukollet. Bordžomi-Haragauli rahvuspark on esimene rahvusvaheliste kriteeriumide alusel loodud kaitseala Lõuna-Kaukaasias. Lisaks suurele kaitseväärtusele on see tähtis ka näidiskaitsealana, mida kinnitab looduskaitsealade võrgustiku PAN Parks sertifikaat.

Esialgsete andmete alusel on loodusele tekitatud kahju hinnatud 500 miljonile eurole.

Info: <http://www.rec-caucasus.org>

Kirjad põgenikelaagrist

Kogumikust "Environment and our Global Community" Soros Foundations, 888 Avenue, New York, NY 10106 USA 1995

Aastail 1994-1996 pidi Bosnias sõja tõttu oma kodudest lahkuma ligikaudu kaks miljonit inimest. Ligikaudu kolmandik neist asus pagulaslaagritesse.

Alljärgnevalt on ära toodud Bosnia laste kirjad. Tutvumine nende kirjadega ei ole pelgalt inglise keele praktiseerimine, vaid tutvustab õpilastele elu seda külge, mis oli reaalsuseks sadadele tuhandetele Euroopa lastele ja noortele veel vaevalt tosin aastat tagasi.

Enne kirjade juurde asumist selgitage õpilastele, et tänapäevased sõjad sunnivad paljusid inimesi põgenikeks hakkama ja et põgenikud elasid enne kodunt lahkumist sama elu, mida meie täna. Kui lubame sõdadel jätkuda, siis võime põgenikeks sattuda meiega.

My name is Stela and I am 15. I come from big city. I lived in a family house with big garden. I had my own room and my piano. I love music. I play very well. When the war started we packed in a hurry and I left with Mom and my sister. Dad stayed at home. We took some money with us, but on the way someone stole it. So we ended up in a foreign country without money, not knowing anyone. We had to go to a refugee camp. We live here for about two years now. The camp is in the country very far from the town. It is in old army barracks. When we first arrived it was thirty people in one room – now each family has a small room. We can hear our neighbours talking, but it is still better this way. I share a room with Mom and my sister. I do not have my piano. To go to school I just go across the hall. I do not go to store because we have no money, but if I would want to go there it would take me thirty minutes on foot because there are no buses or cars. There is one phone for 150 people, but we can not call home anyway. Instead of Sunday's dinner with my family I eat in a restaurant with 150 people and pray that my Father stays alive and we live together again.

Stela, 16 years old.

LETTERS:
WHAT THE
ENVIRONMENT
MEANS TO
ME AND HOW
THE WAR HAS
CHANGED IT

Environment for me is everything that surrounds us. The war has changed my environment a lot. I used to live in a city where we had everything. Through the window I was seeing the hill covered with woods. When the war started I first had to wait in line for three hours to buy bread. Later we could not buy it at all any more. There was the shortage of electricity. We had no electricity for two hours, then next day for six hours, then there was no more electricity. Without electricity there was no water, so we had to walk far to get water.

One morning when I woke up I looked through the window and I saw the hill—no woods any more, just the hill and the grass. That morning we left and after two days on a bus, I came to Slovenia. Mom, Dad and my brother stayed at Grandmom's but I came here, so I can go to school.

I live with my aunt and uncle. I like them a lot, but I love Mom and Dad more. I miss my brother a lot. When I go to the store, it is like it was at home before the war. In uncle's house I have everything I had at home, but but it is not at home. When I look through the window, I see fields, corn, apples, but I do not see the hill.

This here is nice, but I liked it at home much more.

Amir, 12 years old

Õpilaste suunamine iseõppimisele

Eve Reisalu • Ristiku Põhikool

Juba esimesest klassist alates tuleb õpetada õpilast õppima, õpikut kasutama, uurima, küsima ja koostööd tegema. Lastele tuleb muuta õppimine jõukohaseks ning huvitavaks, siis ta tegeleb ülesande või probleemi lahendamisega innukamalt.

Organisatoorne tegevus arendab õpilastes aktiivsust, koostööd, kõlblist käitumist, teistega arvestamist ning lugupidamist. Headeks iseõppimise meetoditeks on klassivälised tegevused, õppekäigud, ringitöö, projektides osalemine, ühine kirjanduse lugemine, arutelud jne. Aktiivõppe tunnid või nende elementide kasutamine õppetundides annavad iseõppimise suunamisele suurepäraseid võimalusi. Nende abil püütakse arendada õpilaste individuaalseid võimeid ning muudetakse õppetöö huvitavamaks. Väga raske on suunata õpiraskustega lapsi iseõppimisele. Nendel õpilastel võivad olla keskendumisraskused, mälu-, tähelepanu- ja töövõime nõrkus, kiire väsimus ning sageli on ka funktsionaalne lugemisoskus nõrk. Kuid ka neile leidub jõukohaseid ülesandeid. Selliste laste suunamine võtab küll kauem aega ning nõuab suuremat pingutust, kuid

laste säravad silmad ja nende rõõm õnnestumise üle on pingutamist väärt. Tunnis jõuab lastele pakkuda vaid piisakese merest, tähtis on, et tal tekiks huvi antud teema või aine vastu.

Alljärgnevalt esitan näidiseks ühe loodusõpetuse tunni konsepti 2. klassile, kus on kasutatud mõningaid meetodeid õpilaste suunamiseks iseõppimisele. Nendeks on:

- eelteadmiste väljaselgitamine ideekaardi abil;
- rühmas töötamine;
- märkidega lugemine, mis aitab kaasa funktsionaalse lugemisoskuse arendamisele;
- vaatlus ja võrdlus;
- klassi ees ettekande tegemine, mille käigus toimub eneseväljendus- ja esinemisoskuse arendamine;
- hinnangu andmine oma tööle.

TUNNI TEEMA:

Veetaimed

EESMÄRGID:

Õpilane

- oskab võrrelda veetaimi maismaataimedega;
- oskab nimetada Eestis kasvavaid veetaimi;
- oskab veetaimi rühmitada;
- oskab lugeda ja mõtestada lihtsat loodusteaduslikku teksti.

HINDAMINE/TAGASISIDE: Tunnis toimub suulise tagasiside andmine. Tunni lõpus annavad õpilased üksteisele suulisi hinnanguid rühmas töötamise kohta. Õpetaja annab suulise tagasiside tunnis tehtud tööle. Infolehtedele pannakse numbriline hinne.

VAJALIKUD VAHENDID JA MATERJALID:

Loks, M., Loks, Ü. (2003). Loodusõpetuse tööraamat 2. klassile 1. osa. Koolibri, lk 24-26.

Lahtilõigatud tekst lausetena (igale õpilasele). Igale rühmale üks tabel täitmiseks (4 tk). Pildid ja herbaariumid veetaimede kohta. Pildid värvimiseks. Joonistuspaber A3. Kirjutusvahend, värvilised pliiaatsid, rasvakriidid.

TUNNI KÄIK: vt tabel järgmisel leheküljel

Tunni etapid	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus
<p>1. Häälestus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tunni teema ja eesmärkide teatamine. • Õpetaja koostab õpilaste ütluste järgi tahvile ideekaardi teemal „Veetaimed“, millega selgitatakse välja õpilaste teadmised antud teemal. 	<p>Õpilase tegevus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Õpilased ütlevad kordamööda (kätt tõstes), mida nad teavad veetaimede kohta.
<p>2. Põhiosa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Järgnevaks rühmatöoks toimub rühmade moodustamine (4 rühma). Õpetaja kutsub klassi ette 4 õpilast – rühma kaptenit (hea lugemisoskusega õpilased). • Õpetaja selgitab järgnevat töö käiku. Loetakse märkidega: <ul style="list-style-type: none"> + ma juba tean seda - ma ei teadnud seda • Märgid koos lühiselgitustega asetatakse tahvile. Samuti peab rühm jagama ametid: eeslugeja, kunstnik, sekretär, orator. • Õpetaja uurib, kas töö käik on arusaadav. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaptenid tulevad klassi ette ja kutsuvad kordamööda endale rühma liikmeid. • Iga rühm leiab endale klassis tööks sobiva koha. • Õpilased jälgivad
		<ul style="list-style-type: none"> • Tehakse ühiselt läbi paar näitlauset tahvli: <ul style="list-style-type: none"> Vesiroos on veetaim. Veetaimed toodavad veekogus hapnikku. • Rühmad selgitavad, mida nad hakkavad tegema ning jagavad omavahel ametid. • Töö rühmades. Rühmale on antud tööjuhend, tekst ja täitmiseks tabel <ul style="list-style-type: none"> + ma juba tean seda / - ma ei teadnud seda • ning lahti lõigatud laused – samad, mida hakkab rühmajuhht teistele ette lugema.

- Grupi eeslugeja loeb pala, peab iga lause lõpus pausi, et kõik õpilased suudaksid järgi pidada ja märkida + või -.
- Toimub grupisene arutelu. Õpilased panevad laused tabelisse oma eelteadmiste põhjal.
- Rühm koostab infolehe selle kohta, mida nad said veetaimede kohta uut teada. Kirjutavad ja joonistavad.
- Infolehtede ettekandmine. Üks rühm tuleb klassi ette, kõneleb „oraator“. Teised rühmad märgivad kuulates ära erinevusi enda rühma tööga.
- Õpilased leiavad õpikust sarnased taimed ja nimetavad need.
- Õpilased täidavad rühmas ühiselt tööraamatu ülesande.

- Õpilased ütlevad kordamööda täiendusi ideekaardile.

- Õpilased annavad üksteise tööle hinnanguid.

- Õpetaja palub rühmad kordamööda klassi ette esinema.

- Õpetaja demonstreerib tunni sisule vastavat pildimaterjali ja herbaariumi.

- Õpetaja suunab õpilasi täitma tööraamatu ülesannet. Rühmatöö ajal on õpetaja vaatlaja ning vajadusel abistaja.

- Õpetaja täiendab õpilaste ütluste alusel tahvil olevat ideekaarti; kordav-kinnistav pildimaterjali vaatlus.

- Kokkuvõtte tunnist: mis meeldis, mis õnnestus, kuidas sujus rühmatöö.

- Õpetaja annab rühmadele oma vaatluste põhjal hinnanguid. Hindab numbriliselt rühmade valminud töid, arvestades õpilaste hinnanguid üksteisele.

3. Reflektsioon

Mängime arengumaade ja arenenud maade elanikke

Raamatust "Õuesõpe". Tln., 2008

Tõsine mäng

Üks viis näitlikustada ebavõrdsust maailmas, on arengumaade ja arenenud maade elanike mängimine. Lühidalt on mõtte selles, et loosi teel selgitatakse välja arenenud riikide elanikud, kes moodustavad umbes viiendiku grupist. Seega, kui grupis on 10 liiget, siis neist 2 on arenenud maade elanikud, ülejäänud arengumaade elanikud. Jagage seejärel kogu grupile midagi söödavat (meil müügilolevatest kaupadest), näiteks 10 kommi või õuna. Anna neli viiendikku toidust (8 tükki) nendele, kes elavad rikkas maailmas, ülejäänud kaks aga neile kaheksale, kellest on saanud arenguriikide elanikud.

Mis juhtub? Mida nad ütlevad? Loomulikult on oluline valmistada ette küsimused aruteluks ja tegevused täpselt läbi mõelda. On tähtis, et tekkivat viha ja masendust käsitletakс konstruktivselt.

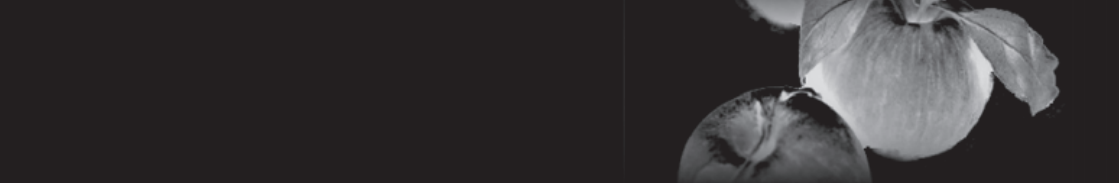
Seda mängu saab pikendada terve päeva või ka ööbimise peale. Sel juhul võib lisada selle, et arengumaades tuleb arenenud riikide elanikest rohkem töötada, et süüa saada.

Vaja läheb

- 10 kommi või muud toiduainet, mis on mõõdetav portsjonitena
- palju aega

Tagasiside

Juhina tuleb olla valmis konfliktide tekkeks. Siis tuleb selgitada, miks nii tehakse ja panna osalejad mõistma, mida saab ise teha, et olukorda parandada.

Maakatte uurimine

Elli Altin, Kilingi-Nõmme Gümnaasium

ÕUESÕPE

Teemad riiklikus õppekavas:

8. klass: Loodusvööndid. Parasvöötme okas- ja segamets.

9. klass: Eesti mullastik ja taimekate. Inimtegevus ja selle mõju loodusele. Gümnaasiumi loodusgeograafia: Erinevad teaduslikud uurimismeetodid. Biosfäär. Keskkonnamuutused ja seire. Maa süsteemide vahelised seosed. Sobib ka valikainesse "Keskkonnaõpetus".

Vastavalt vanuserühmale ja õpilaste tasemele on võimalik ülesandeid varieerida, valida välja, lihtsustada jms. Näiteks 8. klass võib piirduda mõõtmistega ja kirjeldustega, aga gümnaasiumiõpilastega võiks rohkem arutleda. Biomassi määramine eeldab tunniväliselt tööd ja seda võiks teha loodushuvilistega.

Töö käik

1. tund: Maakatte mõistega tutvumine.

- a Küsimused: Mis on maakate?
Kuidas maakatet tänapäeval uuritakse?
Milleks on uurimine oluline?
Kuidas maakate muutub?
Miks maakate muutub?
Milliseid probleeme võib maakate muutumine tekitada?
- b Õpetajapoolne selgitus.
- c Rühmatöö ja arutelu. Iga grupp valib aruteluks koduümbruseprobleemi. Õpilased kannavad klassile ette arutelu olulisemad seisukohad.
- d Kokkuvõte ja järelused. Teeb õpetaja, gümnaasiumis ka õpilane.

2. tund. Praktiline töö maakatte uurimiseks.

- a Eeltöö. Õpetaja või keegi õpilastest mõõdab ja tähistab maastikul 30 x 30 m ruudu.
- b Rühmatöö. Klass jagatakse gruppideks, iga grupp saab ülesande.
- c Grupp täidab ja esitab täidetud ülesande.
- d Kokkuvõte.

Eelnevalt on soovitatav tutvuda GLOBE koduleheküljega, kus on nii eesti kui ingliskeelset materjali maakatte (landcover) kohta.

<http://www.fyysika.ee/GLOBE/>

Kuna looduses on kõik komponendid omavahel seotud, on oluline leida neid seoseid, näha ette võimalikke muutusi ja tagajärgi. Uurides maapinna maakatet on võimalik täiendada kosmosefotodel leiduvat infot. Korra-tes erinevatel aastatel maakatte uuringuid, on võimalik leida muutusi.

Spetsiaalsed satelliidid "Landsat" Maa uurimiseks saavad infot, mida on vaja maapinnal täiendavalt uurida. Satelliidipilt koosneb pixlitest, mille suurus on 30 x 30 m, seetõttu ongi uuritava ruudu suurus sama suur.

Eeltöö

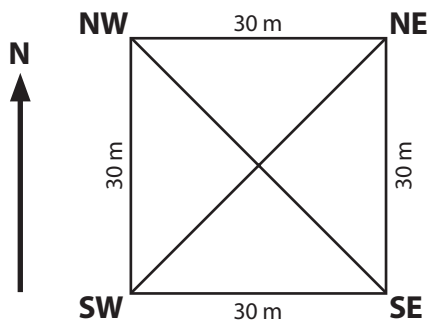
Ruudu mõõtmine ja tähistamine

Töövahendid

- mõõdulint
- kompass
- värvilised lipukesed nurkade ja keskpunkti tähistamiseks
- värviline lint (2 x 42,4 m + paarkümmend cm sidumiseks) diagonaalide tähistamiseks.

Töö käik

1. Valige maastikul ühtlase maakattega ala, vähemalt 90 x 90 m
2. Selle piires mõõtkte ruut 30 x 30 m. Ruudu küljed peavad olema orienteeritud põhja- lõuna ja ida-lääne suunaliselt. Ruudu diagonaali pikkuseks on 42,4 m .

3. Tähistage ruudu keskpunkt ja nurgad.
4. Võimalusel tähistage diagonaalid värvilise lindiga.

Töövahendid

- mõõdulint
- tööleht
- pliiaats
- klinomeeter

Töö käik

Mõõtke ja kirjutage üles:

Kõige kõrgem puu

kõrgus _____ m

ümberrmõõt _____ m

läbimõõt _____ m

läbimõõt = ümberrmõõt:3,14

Kõige madalam puu

(puudeks loetakse puittaimi kõrgusega alates 5 m , alla selle on põõsad).

kõrgus _____ m

ümberrmõõt _____ m

läbimõõt _____ m

Kõige jämedam puu

kõrgus _____ m

ümberrmõõt _____ m

läbimõõt _____ m

Kolme puu:

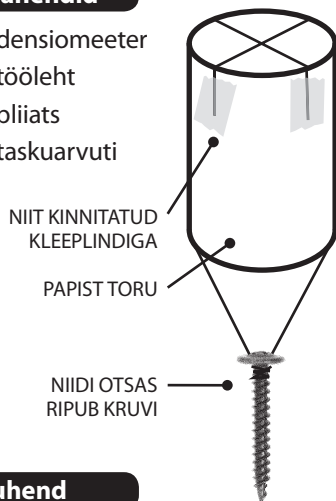
1. kõrgus _____ m, ümberrmõõt _____ m, läbimõõt _____ m

2. kõrgus _____ m, ümberrmõõt _____ m, läbimõõt _____ m

3. kõrgus _____ m, ümberrmõõt _____ m, läbimõõt _____ m

Töövahendid

- densiomeeter
- tööleht
- pliiaats
- taskuarvuti

Densiomeetri valmistamine

Vajalikud vahendid:

- papist toru, nt. tualettpaberi rulli sees olev papptoru
- kleeplint
- niit
- raskuseks kruvi

Papptoru ühte otsa kinnita kleeplindiga risti 2 niiti nii, et keskele jääks rist. Teise otsa riputada raskuseks kruvi.

Tööjuhend

Vaata alt üles ja hoia densiomeetrit ülessirutatud käes nii, et kruvi oleks niitude ristumiskohas. Kui näed risti kohal oksi, märgi +, vastasel juhul -.

Kõnni mööda varem valmis mõõdetud ruudu diagonaali nurgast nurka.

Peatu iga 2 sammu järel ja vaata mõõtmisvahendi abil, kas risti kohal on oksi näha.

Kui on märgi +, kui pole -. Kõnni sel moel läbi ruudu mõlemad diagonaalid.

Lõpuks liida kokku plussid ja miinused eraldi ning plussid ja miinused kokku..

Leia mitu % on plussid. See ongi võra kattuvus.

1. diagonaal: mitu plussi _____ 2. diagonaal: mitu plussi _____

1. diagonaal: mitu miinust _____ 2. diagonaal: mitu miinust _____

Kokku + _____, - _____ + ja - _____

Võra kattuvus = + kokku • 100, jagada + ja - kokku **Võra kattuvus = _____**

Töövahendid

- tööleht
- pliiaats
- taskukalkulaator

Tööjuhend

Kõnni mööda varem mõõdetud ruudu diagonaali nurgast nurka.

Peatu iga 2 sammu järel ja vaata, kas jalg altpoolt põlve puutub kokku taimedega.

Kui puutub, märgi + kui ei, märgi -.

Kõnni niimoodi ruudu mõlemad diagonaalid läbi ja märgi + ja -.

Lõpuks liida kokku + ja - eraldi ning siis + ja - kokku.

Leia mitu % on plussid. See ongi pinnase kattuvus.

1. diagonaal: mitu plussi _____ 2. diagonaal: mitu plussi _____

1. diagonaal: mitu miinust _____ 2. diagonaal: mitu miinust _____

Kokku + _____, - _____ + ja - _____

Pinnase kattuvus = + kokku • 100, jagada + ja - kokku

Pinnase kattuvus = _____

Töövahendid

- tööleht
- pliats
- taimemääraja

Tööjuhend

Koosta vaatluspaiga kirjeldus:

Märgi üles erinevad puuliigid esinemissageduse järgi:

põõsad _____

rohttaimed _____

puhmad _____

samblad _____

samblikud _____

Eeldab tunnivälist aega.

Töövahendid

- mõõdulint
- käärid
- kuumakindel karp taimede kuivatamiseks
- praeahi
- kaal
- tööleht
- pliiats

Tööjuhend

1. Mõõda ruut 1x1 m
2. Lõika kääridega ära kõik taimede maapealsed osad
3. Kuivata ahjus 50-70 0 C juures

Kaalu kuivatatud mass. Selleks kaalu taimed koos karbiga, seejärel kaalu karp eraldi ja lahuta karbi kaal.

Biomassi tuleks määrata mitmes erinevas kohas: niidul, metsas jne.

Tulemusi tuleks omavahel võrrelda.

Ülesannet on soovitav seostada mullauuringuga.

Tööjuhendeid loodusvööndite teema kordamiseks geograafiatundides

NIMI _____

KLASS _____

Ülesanded

1. Võrdle Bergeni ja Whitehorse kliimat

	Bergen	Whitehorse
Min.temp. °C		
Max.temp. °C		
Temp.amplituud °C		
Sademeid aastas mm		
Kliimavöötme nimi		
Kliimavaldkonna nimi		

2. Otsusta tabeli abil kaarte kasutamata kumb neist linnadest asub merele lähemal?

3. Too välja kaks põhjendust, miks sa tegid sellise valiku.

1. _____

2. _____

4. Täida lüngad

Taiga jaguneb: _____ ja _____

Viljakamatel muldadel kasvab _____ ja seal on _____ valgust.

Valitsevad puud on (nimeta vähemalt kaks) _____

Vähemviljakatel muldadel kasvab _____

ja seal on _____ valgust.

Valitsevad puud on (nimeta vähemalt kaks) _____

5. Too välja 3 põhjendust, miks on Siberi taigalad soostunud.

1. _____

2. _____

3. _____

6. Koosta kaks okasmetsadele iseloomulikku toiduahelat, mis koosneks vähemalt neljast lülist

1. _____

2. _____

5. Too välja 2 põhjust, miks ehitatakse tselluloosi- ja paberivabrikud veekogu äärde.

1. _____

2. _____

6. Miks on okaspuud happevihmadele tundlikumad kui lehtpuud?

7. Maailma suuremad ja vanemad okaspuud on _____

mis kasvavad _____

Nende kõrgus on _____ m ja läbimõõt on _____ m

Interaktiivne kaart

Imbi Raudkivi • Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium

ARVUTI-
TUND

Tööjuhend on mõeldud kasutamiseks

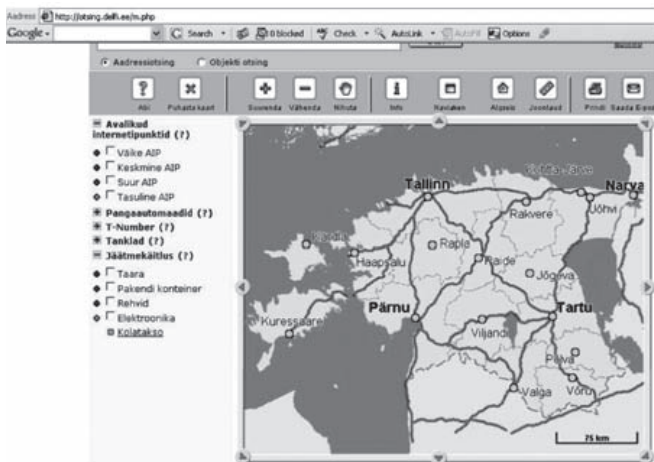
- mistahes klassi arvutitunnis
- keskkonnaõpetuse tunnis – teema „Jäätmed“ (paaris-tööna, rühmatööna, individuaalse tööna)
- keskkonnapäevade/looduspäevade ettekannete/uurimistöde/stendide või väljapanekute ette valmistamisel

Eesmärgid

- tutvuda interaktiivsete kaartide kasutamisevõimalustega
- seostada keskkonnaõpetuse tundide teoreetilised teadmised (teemal - jäätmed, säästlik areng, keskkonnateadlikkus jne) konkreetse piirkonnaga – näiteks kodulinn, kodumaakond
- tutvuda oma kodulinna jäätmekäitlusettevõtete paiknemisega
- suunata õpilasi keskkonnateadlikumalt tarbima ja jäätmeid sorteerima (kaudne mõju ka õpilaste kodudele/peredele) ...

Töö käik

Leia internetist aadressilt <http://otsing.delfi.ee/m.php> Eesti interaktiivne kaart.

1. Kaardi suurendamine ja vähendamine.

- Leia kaardilt oma kodulinn
- Liigu kursoriga linna kohale, klõpsa menüüs + märgiga nupule st suurenda kaarti kuni jõuad kõige detailsema kaardikihini, kus on näha teed, tänavad, majad...
- Korda toimingut, et leida võimalikult täpselt oma kodukoht
- Kaardi vähendamiseks klõpsa menüüs – märgiga nupule, vähenda kaarti seni, kuni leiad ekraanilt/kaardilt otsitava objekti või koha, näiteks elektroonika kogumispunkti

2. Vahemaade mõõtmine

- Mõõda vahemaa Sinu kodust lähima taarapunktini ja pakendite vastuvõtu punktini
- Mõõda vahemaa lähima elektroonika vastuvõtu punktini ja rehvide vastuvõtu punktini

Leia selline kaardi suurendus, et sellele jääksid mõlemad objektid + Sinu kodu ja taarapunkt ja/või pakendite kogumispunkt. Klõpsa menüüs joonlaua nupule ja vii kursor oma kodu asukohale. Mõõtmise alustamiseks klõpsa kodukohal ja liigu sirgete lõikudega mööda teid kuni taara- ja /või pakendipunktini. Vahemaad on näha kaardi ülaservas. Kui mõõtmise lõpetad, klõpsa joonlaua kujutisega nupul.

3. Aadressi otsimine

- Leia kaardilt, millistel aadressidel asuvad sinu kodukoha taarapunktid – selleks on vaja kaarti suurendada seni, kuni näha on tänavad ja majad

4. Sind huvitava objekti/nähtuse lisamine/otsimine

- Tähistä kaardi vasakul servas olevas jäätmekäitluse valikute "menüüs" vastav nähtus – taara, pakendid vms

1. Milliste kaardil pakutud jäätmete kogumispunkte sinu kodukohas ei ole?

2. Kus asuvad sinu kodukohale lähimad :

a. rehvide kogumispunktid _____

b. elektroonikajäätmete kogumispunktid _____

3. Millise kaardi ülaservas oleva nupuga saab kaarti nihutada?

4. Millisel aadressil asub Sinu kodule lähim

a. taarapunkt _____

kirjelda selle asukohta oma kodust lähtudes _____

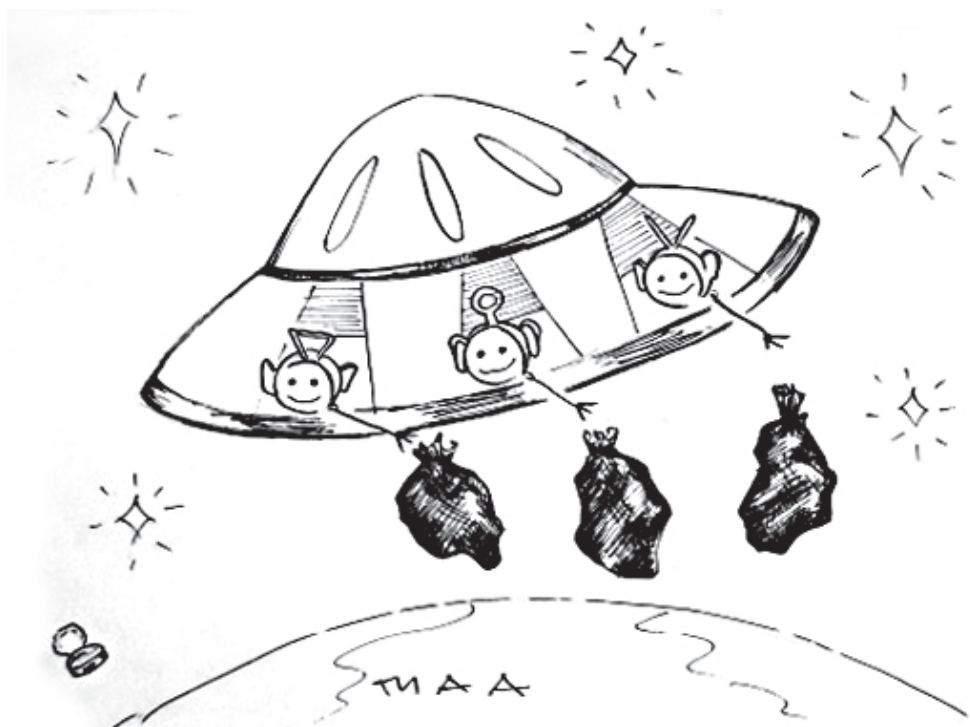
b. pakendikonteiner _____

kirjelda selle asukohta oma kodust lähtudes _____

5. Mõõda vahemaa oma kodust lähima :

a. taarapunktini _____

b. pakendikonteinerini _____

Koolinoorte karikatuurivõistlus teemal "Prügi", autor Anna Böstrova Nõo Realgümnaasium.

